

BUTLLETI

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any IV

Desembre de 1981

N.º 21

La nissaga dels Amell a Sitges

Les dues branques sitgetanes de la família Amell, constituïren, a mitjans del segle passat, dues empreses importants en dos aspectes fonamentals de l'economia vilatana. La branca pairal posseïdora d'una de les més extenses hisendes (encara avui) del terme municipal a la plana de Campdases, que s'estén en més de dos quilòmetres del litoral de les Costes de Garraf amb els seus boscos, des de Vallcarca a la Falconera, just al lloc on hi ha la caseta de socors de la Creu Roja, en la qual, abans de la filloxera s'estenia una gran quantitat de rabasses de vinya.

En quant a la branca navilera, compartia amb els Julià, també de Sitges, la Casa Navilera Amell i Julià, posseïdora de diversos velers que feien comerç de Sitges, Barcelona i altres ciutats mediterrànies amb Puerto Rico, Aguadilla, on tenien també una casa comercial.

Aquestes circumstàncies crec que justifiquen l'estudi dels seus antecedents medievals i devolució de la família i les seves branques sitgetanes.

ELS ORÍGENS DE LA NISSAGA AMELL EN L'EDAT MITJANA

A l'assaig històric sobre El Prat de Llobregat, del P. Andreu de Palma de Mallorca O.F.M. Cap. en el seu capítol que titula «La Noble Família Amell», traduïm que pot ser molt bé que el cognom Amell es remonti al segle X, com pot deduir-se d'un pergami datat l'any 1008, fent-lo derivar, diversos autors, del llatí *Amala* i, altres, del llatí *Amelius*; escrivint-se antigament *Amelli*, per degenerar vulgarment en *Ameli* i, finalment, en *AMELL* dins de l'idioma català.

A la història de la cultura medieval catalana trobem el docte Joan Amell, tolosenc, físic (metge) de Jaume II, que acompanyà en el setge d'Almeria (citada per Rovira i Virgili en la seva «Història Nacional de Catalunya, així com, també, per Rubió i Lluch en «Documents per la Cultura Catalana mig-eval» i que fou professor de Medicina, ostentant el càrrec de Metge Major i Privilegi de Cavaller, del que podria arrencar la genealogia dels Amell, antics propietaris del Prat de Llobregat i es dona el cas que es repeteixen el nom i cognoms fins arribar a Joan Amell, ciutadà de Barcelona en 1532 i donador de les terres per

Rector i a la parròquia d'El Prat de Llobregat, construir l'església del Prat, dedicada a Sant Pere i Sant Pau.

El P. Parià Ribera, en la seva «Milícia Mercenària», en 1720, inserta algunes dades interessants sobre l'antiguitat dels Amell, com són:

Fr. Guillem Amell. Religiós Templari i Comendador, en 1128, de Barberà.

Bernat Amell, inscrit en la millor noblesa catalana.

Fr. Pere Amell, Cavaller de la Mercè en 1317, resident a Narbona.

Ramon Amell, Canonge de Barcelona, que morí en agost de 1314, que fou sebollit a la capella de Sant Pacià, de la Catedral, darrera el banc de la part de l'Epístola, Rector de Sant Nicolau, instituïts aniversaris dels quals s'havia d'encarregar el Rector de Sant Pacià (Notes Històriques del Bisbat de Barcelona, 1911, pàg. del Vol. III de «Lo fossar de la Seu de Barcelona», Mossèn Josep Mas Prve.).

En 1510, Vicents Amell adquireix en l'encant (subasta) ordenat pel Bisbe de Barcelona, per tal de pagar els deutes de Mossèn Pere Mas, Beneficiat de la Santa Església Barcelonina, l'anomenada *Hisenda del Prat*, que estava per les peces següents: Mas Cardona, L'Albereda, Mas Bofill, Vayciat (Marinada), Mas Català i Mas Adrover.

ELS AMELL AL PRAT DE LLOBREGAT

El 8 d'agost de 1556, el Magnífic senyor Joan Amell, de Barcelona, Doctor en ambdós Drets, probablement descendent del que fou metge de Jaume II, fa donació, segons escriptura atorgada pel Notari de Barcelona, En Lluís Ruffat, al de dues mojadès, únicament utilitzables «per construir l'Església, una Casa pel Rector, Hort i Cementiri, i que no pugui ser usat per a cap altra cosa el terreny donat». El mateix Joan Amell ajudà pecuniàriament a pagar la construcció.

Els Amell del Prat de Llobregat, entronquen en 1572 amb els Llobregat per casament de Joan Amell, del Consell de Sa Magestat, hereu de Vicents Amell (per testament atorgat en 1522) amb Gerònima Llobregat, filla del Magnífic Senyor

Pere de Llobregat, de Torroella de Montgrí. Per acord capitular els descendents prendran com a primer cognoms el de Llobregat. En la primera meitat del segle XI els Amell d'El Prat de Llobregat estan relacionats amb el monestir de Sant Cugat del Vallès, on es troba fra Rafael Amell, monjo i cambrer, que fou tutor de Jaume Amell i Llobregat (sic. Jaume Llobregat Amell). En 1528, Dionís Amell confessa (reconeix) a l'abat de Sant Cugat la casa que posseïa al carrer de Ripoll del Prat.

Dels Amell del Prat es distingeix Jaume Amell de Llobregat, dit del Prat, que figurava en 1638 en la llista de convidats pel canonge En Pau Clarís, com a persona de pro. Aquest personatge fou, a més, clavari (receptor o bossar) dels pecunis i emoluments de la Universitat en 1636 i intentà la reedificació de l'ermita de Sant Pau que existia en 1381 i que havia estat destruïda per un aiguat, que no pogué dur a terme. En aquesta època, la casa pairal s'anomenava la Torre de Missenyor Amell, que encara subsisteix amb el nom de Can Pexo Vell, i en la que constava com a masover Gabriel Martí.

En el «Solar Catalán, Valenciano, Balear» (A. A. García Garraffa cita Maties Amell, Canonge i Vicari General del Bisbat de Barcelona, en 1609).

ELS AMELL A SITGES

Els Amell no apareixen a Sitges fins a 1650. Així sembla demostrar-ho l'absència d'aquest cognom en les relacions dels fogatges publicades per Josep Carbonell, en els seus treballs sobre la Història de Sitges. També ho demostra el fet que l'arbre genealògic establert pel meu oncle-avi Francesc Amell i Amell, amb col·laboració amb el senyor Joan Torres i Cavallé (que fou col·laborador d'En Cambó) registrant els que es trobaven a l'Arxiu Parroquial de Sitges, en què el primer que consignen ho fou en 1650.

El primer Amell, doncs, no nascut a Sitges, pagès, que era nebot i probablement vivia amb el rector de Santa Maria de Castelldefels, fill del probable germà d'aquest, l'Honorable senyor Josep Amell i Sabater, de Besalú, apareix per primera vegada a l'Arxiu Parroquial pel seu casament amb Madrona Robert, estadant i probablement pubilla a Campdases. D'aquest entroncament neix la nissaga dels Amell que els investigadors de l'Arxiu Parroquial (cremat en 1936), comproven que han nascut, s'han casat i àdhuc, molts d'ells, han estat sebollits a Sitges, els quals estan registrats en l'arbre genealògic en nombre de 150, que porten aquest primer cognom i 35 en el segon (72 consorts i d'altres). Aquest arbre genealògic es pot consultar a l'Arxiu Històric Municipal de Sitges, i comprèn les nou generacions hagudes entre 1650 i 1925.

LA CASA PAIRAL DE CAMPDASES

La casa pairal dels Amell s'estableix, doncs,

amb l'entroncament de Joan Amell i Madrona Robert, a Campdases el tronc pairal de la nissaga, que perdura fins els nostres dies, en la vella casa que presideix la Plana de Campdases, amb la torre rodona que li dóna l'aspecte de masia fortalesa.

Aquestes torres eren «torres de guaita», integraven un sistema d'alarma que s'estenia per tota la costa de Garraf i encara és identificable amb la Torre Barona avui del rei En Jaume), Castellot de Garraf, Cim de la Serra de Castellot, Ca l'Amell, Cases de Dalt (on hi ha l'ermita) i Can Planes. El seu comès era el de donar l'alarma, en cas que apareguessin naus sospitoses (de pirates de tota mena) a la costa, encenen foc a les torres, que així advertien, una darrera l'altra, amb el seu fum, de dia, i amb el foc, de nit, del perill observat.

La producció de la hisenda de Ca l'Amell era principalment de vi, del qual se n'obtingueren, en la collita de 1860 i 1861, 1.539 i 1.478 arroves., respectivament (naturalment això fou abans de la filloxera, que aparegué al Penedès l'any 1887). Aleshores treballaven a la finca, segons consta en el quadre establert per, l'aleshores hereu, Josep Amell i Llopis, com a parcers, noms tan sitgetans com: Met, Rafel, Murici, Ribatà, Japet, Petit, etc. Aquest hereu, Josep Amell i Llopis, fou alcalde de Sitges i, durant el seu mandat, presidí notables millores de la població, com foren la fàbrica de gas, l'aigua corrent; també intervingué, decissivament en la desviació de aleshores en construcció, ferrocarril de Barcelona a Vilanova, obtenint, gràcies a la seva gran amistat amb el ministre de Foment, Víctor Balaguer, que el primer projecte que pretenia el pas de la via a través de les nostres platges i per sota el baluard, fos substituït pel pas del tren per fora de la vila en el traçat actual.

El germà de l'hereu, en Joan Amell i Llopis, fou un notable advocat i jurisconsult, que redactà junt amb l'advocat Brocà i Montagut, diverses obres sobre l'autòcton Dret Civil Català, mercès als quals ha estat possible la reconstrucció d'aquesta important legislació nostrada.

En 1881, quan s'inaugurà la carretera de Sitges a Sant Boi, en Josep Amell i Llopis, construí el camí que des de Valcarca puja a Campdases escurçant notablement l'anada de Sitges a la citada Plana on fins llavors sols es podia accedir pel camí de la Plana Novella o de la Fita, trencant després cap a Can Planes i, després del Fondo del Tro, pujar a Can Llussà i baixar a Campdases. Cal tenir en compte que abans d'existir la carretera, no es podia anar a través de les costes de Garraf, més que per camins de feradura, que eren molt perillosos, tant pel traçat com per l'existència de bandolers i segrestadors que ocupaven aquella feréstega contrada. Per aquest camí s'arribava a les anomenades «botigues» al final de les costes, encara en terme de Sitges, de les quals es continuava fins a Sant Boi, o s'esperaven altres mercaderies per com-

pletar la càrrega en carros per arribar a Barcelona a través de Sant Boi.

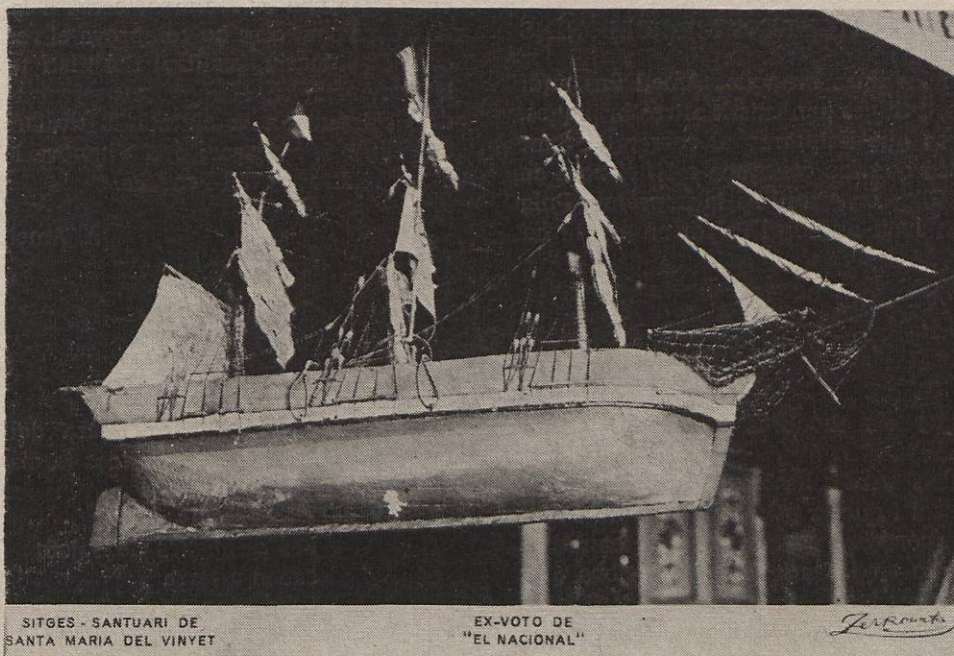
ELS AMELL NAVILERS

Amb el matrimoni celebrat entre Joan Amell i Petit i Gertrudis Sardà i Pasqual, que inicien la quinta generació registrada en l'arbre genealògic, establert per Francesc Amell i Joan Torres, s'inicia la branca navilera dels Amell de Sitges, que a través de les generacions Amell i Sardà (6a) arriben a la d'Agustí Amell i Milà (7a.), el naviler, fundador i propietari, amb els Julià, també de Sitges, de la casa navilera Amell i Julià, que estableix la línia comercial entre Sitges i Puerto Rico, on a Aguadilla, funda també una casa comercial, anomenada allà «Casa de los Catalanes».

rer posseeixo una reproducció que em féu l'arxiver miniaturista naval Company.

En 1852, l'Agustí Amell i Milà, construí la casa del carrer de Sant Pau, 16 (avui 24), en la qual persisteix la torratxa des de la qual observava el pas dels vaixells de la seva companyia i als que, amb telègraf de banderes, ordenava la singladura que havien de seguir, bé fondejar a Sitges o seguir cap a Barcelona, Gènova o Marsella, segons el cas.

L'Agustí Amell es casà amb la seva neboda Mercè Amell i tingué cinc fills d'entre els quals el primogènit, Eduard Amell i Amell (8a. generació) envià a educar-se a Anglaterra i, després establí la casa comercial d'Aguadilla a Puerto Rico, on es casà amb N'avelina Méndez Quiñones, d'una família de pro de la citada població. Els fills de l'Eduard, el meu avi, Mercè, Avelina,

La casa navilera Amell i Julià, consignatària a Sitges, on en aquelles dates existia un intens tràfec comercial amb Amèrica, car era (no existint comunicació amb Barcelona per terra), l'entrada de les mercaderies procedents d'aquella al Penedès i on residia la Duana pertinent.

La casa Amell Julià i Cia. treballà des de l'any 1856 al 1866 i posseí els següents vaixells: el bergantí «Nacional» que es perdé dramàticament en un cicló que el sorprengué a l'Atlàntic, el pailebot de tres pals «Subur», i els bricbarques «Borinquien» i «Nueva Borinquien» que eren els més grans de la flota. Per a més detalls sobre la importància i fets d'aquests vaixells vegeu («Sitges dels nostres avis», d'Emerencià Roig i Raventós «Grup d'estudis Sitgetans», Sitges, 1979). Abans de 1936, existien al santuari del Vinyet, uns ex-vots reproduint el «Nacional» i el «Borinquien» que foren cremat durant la guerra civil, i del dar-

Eduard i Lola, vingueren a Espanya amb els seus pares, un cop perduda la illa per a Espanya. Així fou com el meu pare, Eduard Amell i Méndez, arribà, als nou anys, a Catalunya, realitzant-se com un veritable sitgetà i es casà amb la sitgetana Rosario Sans i Ferrer, filla de Joan Sans i Carbonell, procedent de la nissaga Sans de Sitges fins la 11a. generació nata a la vila, i Emerenciana Ferrer i Torralbas, de Can Ros del carrer de Bonaire (on ara hi ha el Play-Boy). La casa pairal dels Sans era al carrer de Sant Bartomeu o Olzinelles, cantonada a Sant Gaudenci, 18 en el solar ocupat actualment per les cases Carbonell-Lafarga i Castiel, respectivament.

El meu pare, Eduard Amell i Méndez, convertit en un autèntic sitgetà, fou fundador i President de la Sociedad el Retiro, i després, quan era Jutge de Pau de la vila, morí a conseqüència d'una tifoide, constituint el seu enterrament una

gran manifestació, amb la banda de música d'«El Retiro» i la vara de Jutge sobre el taüt, tal com em contava l'amic Josep Matas.

Tot i que morí extremadament jove, a més d'haver estat persona molt important de la vila, com hem vist, En Eduard Amell i Méndez posseïa una excel·lent educació esportiva, com ho demostra l'haver obtingut la Medalla d'Or, en el «Certamen Nacional d'Esgrima a Floret» celebrat a Barcelona en 1897 i també havia estat concedida la Medalla del Salvament de Nàufregs per un salvament efectuat en la nostra platja.

Pel meu casament amb Josefina Amell i Cardó, que representa actualment el tronc pairal dels Amell de la Muntanya, sense fills barons, el tronc dels Amell de Mar resta unit al tronc pairal, aportant-li novament el nom de la nissaga i els meus fills, Guimar, Xavier, Oriol i Jordi, reconstitueixen la nissaga Amell i Amell.

ALTRES AMELL SITGETANS I BARCELONINS

A part de les dues branques Amell fins aquí ressenyades, a Sitges han existit altres branques, com les dues que habitaren al carrer de Sant Francesc, una que fou coneguda amb el nom de «Can Calsimilla» on ara hi ha la impremta Puig i el bar d'en Joan Ramon i l'altra on ara hi ha

l'hotel «Galeón». Davant i al costat de l'església, al baluard, hi havia l'ara enderrocada «Can Pans» on nasqué i visqué el pintor en Joan Batlle i Amell. La casa on viuen, al carrer de Sant Pere, els Barrachina, fou, també dels Amell de la Muntanya i el Palau, ara enderrocant, al costat de l'estació de la RENFE. «Can Planàs» era també Planàs i Amell.

En el que fa als Amell de l'època moderna, barcelonins, hom pot citar diversos «ciutadans honrats» d'aquest nom inscrits en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona. A l'edifici principal de la «Caja de Ahorros y Monte de Piedad» de la Plaça de Sant Jaume barcelonina i en la làpida de l'escala principal hi consta, com a fundador el nom d'En Pere Amell i Carbonell, de la família que construïren el Palau de la cantonada del Passeig de Gràcia amb Gran Via, on ara hi ha el teatre Comèdia.

Constitueix un fet realment paradoxal el que el cognom Amell és realment escàs a la província de Barcelona, com ho comprova el resultat d'un estudi estimatiu, realitzat del llistí telefònic de la província, en el qual sols apareixen, a més dels existents a la ciutat (28 titulars d'aquest cognom): 1, a Sitges; 6, a Vilanova i la Geltrú, i 1, a Vilafranca del Penedès.

A. Amell i Sans

Vells costums i velles cançons

Sembla que els moderns educadors posen cada dia més interès a advertir els pares que l'educació dels seus fills hauria de començar des del bressol i que la presència, actitud i manera de comportar-se envers ells pot tenir una gran influència en les primeres sensacions que poden captar els infants, sobretot les afectives.

Jo penso que això, d'una manera instintiva, les mares ho han intuït sempre, i amb les seves moixaines, jocs i cançons han anat despertant la sensibilitat i la intel·ligència dels menuts. Cançons i jocs llegats de mares i àvies a filles i nenes, que crec que valdria la pena de conservar ben vives.

Es una satisfacció pels que sentim afecte per les «coses dels temps dels vells» que autoritzats pedagogs i deferents estudiosos d'aquestes matèries reconguin el valor educatiu del que, en termes de gent entesa, en diuen «formuletes» i saber que arreu d'Europa hi ha hagut gent que s'ha dedicat a estudiar-les i classificar-les en diferents grups i especialitats.

A casa nostra va fer-ne un important recull Joan Amades, que les va reunir per temes: cançons de bressol, moixaines infantils, cançons de ball rodó, i moltes altres.

A gairebé tots els pobles de Catalunya es canten les mateixes cançons, però amb moltes va-

riants. Per exemple, la primera del grup de «moixaines» del llibre d'Amades fa així:

«Ning, nong,
Les campanes de Salom
cauen a terra
i fan ning, nong.»

A Sitges, la cantem diferent. La «nostra» o sigui la que es canta semblant a aquesta per balancejar els infants ha pres un caire com a més mariner, i es canta així:

«Balim, balom,
Les campanes de Salom
Ha vingut un llaüt
carregat de peix menut
corre, corre, que ja put!»

A les nostres famílies, les cançons de bressol eren generalment Nadales:

«Què li darem a n'el noi de la mare.
La tunc que tan tunc.
La Mare de Déu quan era xiqueta.»

I una que fa molts anys que no he sentit cantar, que feia així:

«Dorm, tendre infant
quan jo et faci manetes
dorm mentre vetllen
els àngels del cel,
que la marona
et sap fer unes festetes
dolces, més dolces
que bresques de mel.»

I aquesta altra que no crec que figuri en cap cançoner de Nadal:

«Non, non, fes, fillet,
que et vetlla la mare
i adorm-te que el pare
ja et fa el bressolet.
Te'l fa de marfil
i fusta olorosa
per jaç dins hi posa
poncelles d'abril.
«Te'n fa ric doser
la nit estrellada,
la blanca nevada
llençols et vol fer.»

M'agrada imaginar que en les nostres famílies, seguint velles tradicions, deuria començar ben aviat, potser des del moment que, de tornada de l'església en havent portat l'infant a batejar, la llevadora i els padrins, amb certa solemnitat posaven el neòfit a la falda de la mare tot dient-li: «Aquí te'l portem, l'hem pres «moro» i te'l tornem cristià.»

La mare no assistia al bateig perquè generalment no havia encara tingut temps de «sortir a missa» i si no s'havia celebrat la cerimònia de «purificació» de cap manera podia sortir de casa. Si per la feina es veia obligada a sortir al pati a atendre les bèsties o a estendre la roba al terrat, es posava una teula al cap perquè no fos dit que no estava sota cobert.

Llavors devia ser quan, una darrera l'altra, devien anar venint a la memòria antigues cançons i jocs provant de despertar les tendres intel·ligències i provocar els primers somriures amb el «ralet, ralet, paga dineret», «Mà morta, pica la porta», «Arri, arri tatanet», i tantes d'altres.

Més tard, per fer-los prendre consciència de les diferents parts del cos, venia el:

«Peu petitó, cama galana, genoll rodó,
Cuixa maduixa!»

i també, dedicada als dits de la mà:

«Aquest és el pare, aquesta és la mare
aquest fa les sopes, aquest se les menja totes
i aquest diu: Piu, piu,
que no n'hi ha pel caganiu?»

S'ha observat que aquestes moixaines que són

acompanyades d'un contacte físic de l'infant amb les persones que el volten i l'estimen li dóna un equilibri afectiu que li fa un gran bé. I per animar-lo que comencés a comptar amb els dits es cantava:

«Uni, dori, teri, cuteri, viri, viron,
compta bé que deu ne són.»

Més tard i perquè s'acostumessin a fer la feina a l'hora i no la deixessin per a demà se'ls deia:

«El dilluns, pels seus difunts
la vella no fila.
El dimarts, pels seus pecats,
la vella no fila.
El dimecres, pels seus dits tendres,
la vella no fila.
El dijous, pels seus dits tous,
la vella no fila.
El divendres, pel seu recapte,
la vella no fila.
El dissabte, rentat i pasta,
la vella no fila.
El diumenge filaria,
sinó que no n'és dia.»

De més grandets, els jocs i cançons s'aprenien al carrer, jugant amb la canalla del veïnat.

Els més petits jugaven a «rotllo», amb les «Olles, olles de vi blanc» i a les nenes més grandets els agradava una de molt engrescadora que cantaven fent rotllana i saltant. Aquesta cançó Amades la té en el recull de cançons de sembra:

«El petit vailet
de bon matí es lleva
agafa la llaureta
i a llaurar se'n va.
La mestressa jove
li fa l'esmorzar.
un tupí de sopes
i un crostó de pa,
i una arengadeta
per menjar amb el pa.
Allà baix a l'era
una gent n'hi ha.
El qui ho vulgui veure
s'ha d'agenollar.
De genolls a terra
i el porró a la mà.
Ah!...»

Els diferents barris de Sitges tenien les seves «colles» i els jocs al carrer seguien com un ritme anyal que gairebé sempre tenia una represa en arribar el setembre, coincidint amb el començament de curs als col·legis. Després d'un «llarg» mes de vacances, retrobar els companys donava

lloc a retornar als jocs jugats en grups als carrers. Sortint del col·legi, a les 5 de la tarda, encara quedaven un parell d'hores de classe, en aquests setembres generalment tan bons que es poden disfrutar a Sitges.

Els minyons treien les baldufes i els patacons i les nenes, les cordes de saltar o bé jugaven a «rotllo» amb cançons tantes i tantes vegades repetides.

Només quan es jugava a «cuit» o a «plantats» jugaven nens i nenes plegats. Llavors es posaven en rodnoa per qui tocava parar, amb la cançó «de la plata d'enciam».

«Una plata d'enciam
ben amanida amb oli i sal
sucarem un tros de pa
per qui toqui anar a amagar.

També algunes vegades les nenes del nostre barri cantàvem una cançó dialogada en català i castellà, acompanyant-la amb diferents moviments. Aquesta mena de ballet havia estat molt popular a tot Catalunya i fins i tot al Rosselló:

«Tres passos n'he fet a terra
no sé si el Rei dirà res
vinc de part de la Comtessa
la comtessa del Rei Moro
*De las tres hijas que tienes
si me quieres dar alguna
Ni la una ni la otra
no las tengo para dar.
Del pan blanco que yo coma
ellas también comerán
de la copa que yo bebo
ellas también beberán.*
Jo me'n vaig molt descontenta
cap al *palacio* del Rei.
Torna-hi, torna-hi, escudera,
la més maca li daré
la més maca, la més *linda*
la més *linda* del roser.
Jo per ara prenc aquesta
per esposa i per muller.
Li suplico escudera
que me la governi bé.
En serà ben governada
i en cadira d'or "*sentada*"
dormirà en braços del Rei.
Adiós, perla i clavell!»

Tots aquests jocs i cançons havien anat passant durant «anys i panys» de mares a filles i d'àvies a nétes. És evident que, com diu Ama-

des, el so, el joc i la dansa que prenen per base la cançó són eminentment femenins.

Malauradament sembla com si en aquests temps tots aquests costums estiguin en franca retirada, en l'ús popular i familiar. Confiem, però, que sempre hi haurà homes i dones joves i vells, que disfrutaran, no solament llegint els cançoners sinó cantant i ensenyant les antigues i entranyables cançons.

I, per acabar, m'agradarà fer memòria d'una que ens cantava el pare i que havia après d'una àvia seva nascuda a l'Arboç:

«Les nenes quan van a col·legi
fan puntetes amb un coixinet.
Coixinet, si tu sabies
les penes que ens fas passar,
aniries a dir a la mestra
que ens deixés anar a jugar,
amb aquelles minyonetes
que hi ha dalt del campanar
que repiquen les campanes
per al pobre capellà.
Capellà de Déu, frare caputxí,
lleva't de matí
toca les campanes, toca les galanes,
toca el flaviol i demà farà bon sol.»

Sembla que ni la meva germana ni jo teníem gaire afecció a seure davant el coixí de fer puntetes i molta a sortir a jugar al carrer. Quan ell mig rient ens la contava, la mare s'hi enfadava molt.

Sóc conscient que tenint en compte els importants reculls i estudis que d'aquestes matèries s'han anat fent al nostre país, poca cosa puc aportar-hi jo, que sóc simplement una afeccionada. He pensat, però, que podia ser interessant deixar constància de coses sentides i viscudes en la nostra infantesa a casa nostra i pels carrers de Sitges i més en observar que no tots aquests costums, jocs i cançons figuren en els costumaris i cançoners. Per totes aquestes raons, doncs, encara que l'aportació sigui potser insignificant, m'he atrevit a dur-la a terme i d'aquí ha nascut aquest petit treball.

Enriqueta Malivern d'Almirall

BIBLIOGRAFIA

AMADES, «Cançoners».
ALCOVERRA, «Avui».

El document de dotació de l'església de Sant Miquel d'Olèrdola

En el transcurs del segle x, els territoris catalans a ponent del riu Llobregat es van anar poblant lentament. En llocs adients s'aixecaren torres de defensa, moltes d'elles fortes més per la seva localització en indrets abruptes, que no pels seus recursos defensius, i a la seva empara molts pioners van iniciar el conreu de terres ermes i van artigar, entre perills, camps i feixes, una mica a l'estil de la colonització d'oest americana en el segle XIX, que tantes vegades hem vist ilustrades en els «westerns» de les nostres pantalles.

En el començament del segle, es van crear nuclis de població, molt petits i reduïts, a Subirats, Riudebitlles, Cervelló, Olèrdola, Queralt i Sant Oliva. Després d'uns anys de poca activitat i ja en la segona meitat de la centúria es van fundar Sant Martí Sarroca, Montmell, Santa Coloma, Castellet, Montbui i Cabra, entre d'altres (1). L'any 985, Al-Mansur va passar per la comarca, causant desgràcies sens nombre i emportant-se a Córdova gran quantitat de captius de les terres del Penedès i de Barcelona i les seves rodalies. Durant molts anys, tot Catalunya va col·laborar per anar-los rescatant a costa de molts diners i de molts viatges a Andalusia, i aquesta prova fa enfortir i cohesionar el país, que cada vegada més es va anar considerant com una unitat, malgrat les diferències que podia haver-hi entre els diferents comtats. Finalment, en l'última quinzena del segle es reprèn l'obra colonitzadora, amb la fundació de nous llocs habitats, Font-rubí, Querol, Claramunt, Ribes, Mediona, etcètera.

Es en aquest marc històric, que l'any 990 o 991, el clergue penedesenc Sunifred decidí dotar el poblat fortificat d'Olèrdola, que ja feia seixanta anys que era habitat per cristians, d'una església nova, més àmplia que no l'anterior. Havent convocat els seus sufraganis, animà les voluntats de tots, i el temple va ser bastit en el transcurs de l'any 991. Després va convidar el bisbe barceloní Vives, perquè oficiés la cerimònia de la dedicació, i el bisbe va acceptar. Però poc després Sunifred moria, i quan Vives hi anà, probablement en els primers mesos de 992, el qui havia iniciat l'obra no en pogué veure la

culminació. La cerimònia es va desenrotllar amb una lluita assistència i en acabar el bisbe i altres assistents van oferir a la nova església diversos béns immobles, a fi d'assegurar-hi la dignitat i la continuïtat del culte.

De tot això se'n féu un document, redactat amb estil ampullós i erudit per un personatge famós, el jutge, eclesiàstic com la majoria dels d'aquell temps, Ervigí Marc. L'escriptura original no s'ha conservat, però precisament per causa de la fragilitat que sempre han demostrat les col·leccions documentals, els responsables de la catedral de Barcelona van decidir a principis del segle XIII reunir en volums relligats i de forma fàcilment consultable una còpia de tots els escrits que per algun o altre motiu interessaven a la seu barcelonina. Aquesta transcripció s'anomenà «Liber cartarum sedis Barchinonae» i avui «Libri antiquitatum ecclesiae cathedralis». Ocupa quatre volums, molt gruixuts, d'uns 50 per uns 35 cm, en pergamí, amb una cal·ligrafia esplèndida, atribuïble a tres o quatre mans diferents, i que es conserva a l'Arxiu Capítular de la Catedral de Barcelona.

Els documents estan agrupats per territoris, i els referents al Penedès són al volum IV. El que porta el número 277 és la còpia de l'esmentada dotació de Sant Miquel d'Olèrdola i l'immediatament següent, el 278, és la còpia d'un altre escrit, molt interessant, que complementa la relació dels límits geogràfics del terme olèrdolà, citats a l'acta anterior. En el document 277 hi ha també la que sembla ser primera menció coneguda del nom de Sitges, «ipsas cegias».

En capítols següents d'aquest treball estudiaré diversos aspectes d'aquests dos documents, principalment del primer.

Ignasi M.ª Muntaner

(1) Per al desenrotllament dels fets del segle x català, es pot consultar diversos capítols de l'excel·lent resum de Josep M. SALRACH: *Història dels Països Catalans (dels orígens a 1714-1)*, Barcelona (EDHASA), 1981, i la bibliografia allà citada.

Els centres d'estudis locals en el context cultural del poble i de la comarca

Resum de la comunicació que presenta el Grup d'Estudis Sitgetans a les Jornades d'Estalvis de la problemàtica de cultura municipal, organitzades per la Generalitat de Catalunya.

Plantejada la qüestió de l'existència dels centres d'estudis locals i del paper a desenvolupar en el context de l'activitat cultural quotidiana, passem a presentar els punts que ens semblen

bàsics per a exposar de cara a la seva consideració.

1. Definició de centre d'estudis locals

Es una entitat cultural que aplega les persones estudioses, investigadors i, en general, públic interessat per la cultura local i, per extensió, comarcal.

A part de la realització d'estudis, la principal tasca d'aquestes entitats és la difusió del tema que tracten, a base de publicacions, edicions i activitats diverses, com conferències i exposicions, principalment.

Un altre dels aspectes és el del foment de la investigació local entre els estudiants i escolars.

2. Relació centres d'estudis-ajuntaments

El centre d'estudis ha d'estar subvencionat directament del pressupost municipal, conservant, però, tota la seva independència.

Col·laboració i assessorament als ajuntaments sempre que sigui necessari. En qüestions de tema local, els centres d'estudis, que en són els especialistes, tenen la prioritat d'opinió i manifestació.

Els centres d'estudis han de formar part de la Comissió Municipal de Cultura o altres organismes anàlegs, perquè és un lloc que els hi pertoca com a elements culturals del poble i també per la tasca d'asses al municipi.

Els ajuntaments han de proporcionar als centres d'Estudis els elements necessaris per a la formació del museu local de cada poble —exemple, un museu local com el de Montblanc: instal·lació, medis, etc.

3. Relació centres d'estudis-altres entitats locals

Han de ser unes relacions cordials, de col·laboració quan calgui i en determinats casos, d'assessorament i recolzament.

4. Relació centres d'estudis - entitats d'estudis comarcals

Cal establir una relació orgànica entre els centres d'estudis d'una mateixa comarca a través d'una federació d'entitats d'aquest tipus, amb la total independència de cada una d'elles. Si no se segueix l'esquema federatiu, agrupant indistintament entitats i persones particulars, a la llarga, el centre d'estudis comarcal acaba essent el del lloc on té la residència. Cal promoure, doncs, aquest tipus d'associacionisme per a una millor estructuració dels centres de recerca a Catalunya.

D'aquestes federacions cal passar a la constitució d'una Taula Directiva, a nivell nacional, que tingui cura d'organitzar activitats de gran abast, com congressos d'estudiosos, publicacions d'informació dels centres d'estudis diversos, etc.

5. Relació amb la Generalitat

La Generalitat de Catalunya ha d'ajudar els centres d'estudis i continuar la política de subvencions per a publicacions recentment iniciada.

D'altra banda, i d'acord amb la federació esmentada, hauria d'establir un Servei coordinador, dintre del Departament de Cultura per a encaminar les altres iniciatives que puguin sorgir.

Sitges, 25 de novembre de 1981.

Amb el suport de

